

Magdalena Pokrzyńska

**STOWARZYSZENIE „WSPÓLNOTA BUKOWIŃSKA”
UWAGI NA MARGINESIE BADAŃ
NAD PODMIOTOWYM ROZWOJEM
GRUPY REGIONALNEJ**

Przemiany ostatnich kilkunastu lat sprawiły, że zagadnienia regionalne stały się podstawą dyskusji publicznych w Polsce; jesteśmy świadkami odradzania się struktur średniego rzędu i różnych odmian idei regionalnych (Hryniewicz 1995). Pośród wielu możliwości odczytywania terminów *grupa regionalna* czy *region* zdają się dominować te, które posługują się kategoriami terytorialnymi, administracyjnymi. Dyskusje publiczne dotyczące takich problemów, jak budowanie samorządności na poszczególnych szczeblach administracji terytorialnej, upodmiotowienie władz lokalnych i regionalnych i wszelkie tego konsekwencje, wraz z pojawianiem się postulatów pewnej autonomii regionalnej, przyćmiewać mogą te z ruchów regionalnych, które cechuje mniej poruszający opinię publiczną charakter działalności. Przykładem mniej znanego dziś ruchu jest regionalizm bukowiński.

Z Bukowiną – krainą geograficzno-historyczną leżącą na pograniczu ukraińsko-rumuńskim, między Karpatami a środkowym Dniestrem – związanych było wiele stowarzyszeń o różnym charakterze. Bukowińskie organizacje typu zrzeszeniowego rozwijały się najprężniej w okresie, kiedy stanowiła ona część monarchii habsburskiej. Do tych tradycji odwołują się chętnie potomkowie zrzeszających się niegdyś Bukowińczyków. Jednym ze współczesnych stowarzyszeń bukowińskich jest Wspólnota Bukowińska. Zarejestrowana ona została 21 grudnia 1999 r. Grupa wyrosła ze środowiska tworzonego przez ludność, która po 1945 roku – wyjechawszy z Bukowiny – osiadła na Ziemiach Zachodnich i Północnych Polski.

U podstaw tej organizacji leżą pewne idee, które generalnie można określić jako zachowanie pamięci o utraconej ojczyźnie i podtrzymanie (być mo-

że powinno się mówić o kreowaniu) więzi społecznych mających oparcie w związkach z Bukowiną. Do głównych celów Wspólnoty należą:

- 1) niesienie wszechstronnej pomocy rodakom zamieszkałym na północnej i południowej Bukowinie¹ (Ukraina, Rumunia, Mołdawia),
- 2) utrwalanie i umacnianie więzi między Polakami z Bukowiny i rodakami w kraju,
- 3) współudział w organizowaniu, prowadzeniu i koordynowaniu badań naukowych, wydawaniu wydawnictw, organizowaniu sympozjów na temat historii i dnia dzisiejszego Bukowiny i Bukowińczyków, festiwali folklorystycznych zespołów bukowińskich oraz innych imprez świadczących o historii i kulturze tego regionu,
- 4) dokumentowanie historycznego dorobku Polaków z Bukowiny i ich potomków w zakresie pracy, walki, kultury i oświaty w przeszłości i po 1945 roku,
- 5) udzielanie pomocy prawnej Bukowińczykom oraz ich organizacjom,
- 6) wspieranie działalności zespołów artystycznych (Statut Wspólnoty Bukowińskiej, § 6).

Obecnie organizacja skupia przeszło 350 członków. Wspólnota Bukowińska zrzesza nie tylko osoby pochodzące z Bukowiny lub będące ich potomkami, lecz również osoby Bukowiną zainteresowane – często akceptujące i propagujące swoisty mit, który wokół Bukowiny urósł. Formuła członkostwa jest bardzo otwarta, członkiem stowarzyszenia może stać się bowiem każdy – zarówno obywatele polscy, jak i cudzoziemcy, bez względu na miejsce zamieszkania. Pieniądze uzyskiwane ze składek rocznych przeznaczone są na działalność Wspólnoty. Zrzesza ona w dużej mierze ludzi w starszym wieku, przede wszystkim urodzonych jeszcze na przedwojennej Bukowinie, pamiętających tę krainę z lat dziecińczych. Ale członkami mogą być również osoby, które do Bukowiny zbliżają niekoniecznie więzy rodzinne, osoby interesujące się Bukowiną, jej historią, przyrodą, kulturą, pochodzące z innych regionów – np. ze Śląska, z Wielkopolski, z Polski Centralnej, Małopolski – inaczej nazywanej Galicją (w swojej historii Bukowina przez pewien czas tworzyła wraz z Galicją jeden organizm administracyjny), powiązane z Bukowiną naukowo, turystycznie bądź artystycznie. Do stowarzyszenia należą osoby o różnorodnym statusie i pozycji społecznej, ludzie różnych zawodów i różnym stanie majątkowym, osoby starsze i młodzież, ludzie świata nauki, kultury i polityki, rolnicy i rzemieślnicy, emeryci, studenci, bezrobotni i osoby czynne zawodowo itd. Wśród członków stowarzyszenia odnaleźć można przedstawiciela prawie każdej grupy społecznej.

Na władze Wspólnoty Bukowińskiej składają się: Walne Zebranie, Zarząd i Komisja Rewizyjna. Funkcję najwyższej władzy pełni Walne Zebranie

¹ Bukowiną północną zwykle się nazywać tę jej część, która po II wojnie światowej przypadła w udziale Ukrainie, południową zaś – część rumuńską i mołdawską.

– od niego zależy między innymi wybór Zarządu i Komisji Rewizyjnej oraz wyznaczanie głównych kierunków działań stowarzyszenia. W skład Zarządu wchodzi: prezes, wiceprezes (lub wiceprezesi), sekretarz, skarbnik oraz członkowie. Zarząd wykonuje uchwały Walnego Zebrania, zarządza majątkiem stowarzyszenia, reprezentuje Wspólnotę. Wewnętrzna kontrola stowarzyszenia zajmuje się trzyosobowa Komisja Rewizyjna.

Wspólnota powstała w Zielonej Górze i tu jest jej główna siedziba. W ramach organizacji zawiązało się kilka oddziałów terenowych – w Nowej Soli, Wrocławiu, Żarach, co jest odpowiedzią na przestrzenne rozproszenie osób związanych z Bukowiną.

Określanie głównych kierunków działania stowarzyszenia należy do kompetencji Walnego Zebrania. Realizacja określonych celów następuje na drodze takich działań, jak:

- 1) pozyskiwanie jak największej ilości członków i sympatyków Wspólnoty Bukowińskiej,
- 2) pozyskiwanie sponsorów i darczyńców,
- 3) występowanie do instytucji działających na rzecz Polonii w kraju o wspieranie materialne, organizacyjne i prawne wszelkich inicjatyw, korelowanie przedsięwzięć podejmowanych przez Wspólnotę Bukowińską, jak i Towarzystwo Kultury Polskiej im. Adama Mickiewicza w Czerniowcach na Ukrainie oraz Związek Polaków w Rumunii z siedzibą w Suczawie, w Mołdawii oraz innych organizacji polonijnych działających na tym terenie,
- 4) opieka nad Bukowińczykami studiującymi w Polsce i w miarę możliwości pomoc materialna,
- 5) wspomaganie funkcjonowania podjętych badań naukowych, wydawnictw, sympozjów na temat Bukowińczyków i Bukowiny,
- 6) organizowanie pielgrzymek, wycieczek na Bukowinę oraz grupowych odwiedzin; zapraszanie rodaków z Bukowiny do Polski,
- 7) organizowanie spotkań, pikników, wystaw,
- 8) współudział w organizowaniu wypoczynku dla dzieci Polaków z Bukowiny,
- 9) popularyzowanie wiedzy o Bukowinie i Bukowińczykach,
- 10) upowszechnianie osiągnięć Bukowiny we współpracy z Ambasadą i Konsulatem Ukrainy, Rumunii i Mołdawii,
- 11) wybudowanie Muzeum Bukowińskiego w Skansenie Zielona Góra w celu umożliwienia gromadzenia tam materiałów i eksponatów świadczących o historii Bukowińczyków i Bukowiny,
- 12) inicjowanie i popieranie rozwoju Instytutu Bukowińskiego,
- 13) nawiązanie współpracy z Instytutami Bukowińskimi w innych państwach,
- 14) propagowanie działalności gospodarczej,
- 15) przystąpienie do spółki w charakterze akcjonariusza lub udziałowca (Statut Wspólnoty Bukowińskiej, § 7).

Jaki wygląd przybiera ta aktywność w rzeczywistości? Od czasu powstania Stowarzyszenia upłynęło stosunkowo niewiele czasu, jednak część z zamieszczonych w statucie zamierzeń została zrealizowana bądź jest w trakcie realizacji. Nie miejsce tu na szczegółowy opis wszystkich przedsięwzięć podejmowanych przez Wspólnotę; na potrzeby tekstu podzielone one zostaną według grup, na które są ukierunkowane. Przede wszystkim wymienione zostaną działania na rzecz środowiska Bukowińczyków w Polsce, następnie – na rzecz Polaków mieszkających na Bukowinie².

Pisząc o działaniach na rzecz środowiska Bukowińczyków w Polsce, mam na myśli te, które zmierzają ku podtrzymaniu pamięci, służą rozwojowi wiedzy i więzi z Bukowiną ludności z tej krainy pochodzącej, a mieszkającej obecnie w Polsce. Stowarzyszenie stwarza liczne okazje do spotkań tego środowiska. Poza oficjalnymi zebraniem sprzyjają temu coroczne spotkania opłatkowe członków stowarzyszenia, wycieczki na Bukowinę (nazywane pielgrzymkami), wieczory poezji i muzyki bukowińskiej (otwarte dla osób niezrzeszonych) etc. W 2001 roku zorganizowano wystawę „Dziedzictwo kulturowe Bukowiny” (wystawa gości obecnie w rozmaitych miastach Polski), będącą owocem współpracy Wspólnoty z Muzeum Etnograficznym w Zielonej Górze z siedzibą w Ochli. We wrześniu 2003 roku Wspólnota we współpracy z Uniwersytetem Zielonogórskim zorganizowała konferencję naukową pt. „Problemy edukacyjne w społeczeństwie wielokulturowym”. Jednym z największych przedsięwzięć, na jakie zdecydowało się stowarzyszenie, jest budowa Domu Bukowińskiego na terenie Skansenu w Ochli. Obiekt ten ma w przyszłości stanowić muzeum bukowińskie – będące w zamysłach członków Wspólnoty placówką edukacyjną i punktem kontaktowym dla wszystkich Bukowińczyków i sympatyków tego regionu. Uroczyste otwarcie budynku (zakończenie budowy) odbyło się 12 października 2002 r. Podkreślenia godny jest fakt, że szereg prac przy budowie tego obiektu wykonali sami członkowie Wspólnoty, wykorzystując swe umiejętności (np. stolarskie)³. Aktualnie trwają prace przygotowawcze mające na celu zgromadzenie zbiorów bibliotecznych o bukowińskiej tematyce.

Wspólnota wspomaga nadzwyczaj licznie funkcjonujące zespoły folklorystyczne górali bukowińskich⁴. Opieka owa przejawia się w różnorodny

² Oczywiście nie zawsze jest możliwe przeprowadzenie precyzyjnej granicy, bo spora część inicjatyw obejmuje całe środowisko bukowińskie, jednak postaram się tego dokonać z uwagi na czytelność tekstu.

³ Stolarstwo należy do zawodów przywiezionych z Bukowiny i wykonywanych przez ludność z niej pochodzącą do dziś. Zawodem kojarzonym również z Bukowińczykami (na terenie dawnego województwa zielonogórskiego) było garncarstwo. To już jednak wymarło.

⁴ Każde większe skupisko górali bukowińskich w Polsce może pochwalić się swoim zespołem folklorystycznym.

sposób; obok wsparcia organizacyjnego pojawiają się inne działania, np. zakup instrumentów muzycznych.

Jednym z najbardziej spektakularnych wydarzeń, w których bierze udział Wspólnota Bukowińska, jest międzynarodowy festiwal folklorystyczny Bukowińskie Spotkania. Corocznie od 1990 roku organizowany jest on przez Pilski Dom Kultury w Jastrowiu – miejscowości, w której po wojnie osiadło kilkanaście rodzin Polaków bukowińskich. W swej pierwotnej postaci festiwal ten stanowił okazję do spotkań i prezentacji zespołów folklorystycznych górali bukowińskich mieszkających w Polsce. Przez lata trwania formuła spotkań została znacznie poszerzona – obecnie do Jastrowia przyjeżdżają nie tylko zespoły z Polski, lecz również polonijne zespoły bukowińskie, zespoły ukraińskie, rumuńskie, niemieckie, żydowskie, węgierskie, słowackie; na festiwalu pojawiają się również Rosjanie-Starowiercy oraz bukowińscy Polacy ze Słowenii i USA.

Jak pisze Zbigniew Kowalski, główny organizator festiwalu (wiceprezes Wspólnoty), celem Bukowińskich Spotkań jest:

- 1) ukazanie bogactwa bukowińskiej kultury ludowej w jej wielonarodowym aspekcie [...];
- 2) integracja grup narodowościowych Bukowiny poprzez prezentacje artystyczne i bezpośrednie kontakty uczestników festiwalu;
- 3) prezentacja ponadnarodowościowego systemu wartości Bukowiny przejawiającego się w zrozumieniu i poszanowaniu oraz tolerancji we wzajemnym dobrosąsiedzkim współżyciu grup narodowościowych;
- 4) propagowanie Bukowiny jako przykładu możliwości istnienia harmonijnego porozumienia i współpracy przy jednoczesnym poszanowaniu i zachowaniu własnej tożsamości kulturowej;
- 5) zbliżenie i poznanie narodów europejskich poprzez reprezentujące je zespoły;
- 6) zachowanie folkloru bukowińskich emigrantów – w Polsce, na Węgrzech, Słowacji i Niemczech – dla których Bukowińskie Spotkania stwarzają możliwość kontaktu z Bukowiną oraz jej obecnymi mieszkańcami (Kowalski 2002, 97).

Jak widać, Wspólnota Bukowińska, która bierze udział w Spotkaniach, jest zorientowana nie tylko na Polaków bukowińskich; odwołuje się do mitu wielonarodowościowej, tolerancyjnej Bukowiny. Widzi siebie chętnie w tym wieloetnicznym, wielokulturowym kontekście, chcąc się wpisać w historię „Bukowiny dialogu”. Podtrzymuje wytwór dziewiętnastowiecznej idei „bukowinizmu”, jakim jest *homo bucovinensis* – „człowiek otwarty na wszelkie otaczające go kultury oraz czynnie w nich uczestniczący” (Feleszko 1999, 4–5). Również w swym statucie umieszcza zapis o współpracy z Instytutami Bukowińskimi, które na świecie tworzone są głównie przez środo-

wiska niemieckie (np. Bukowina-Institut Augsburg, Bukowina Society of America).

Przechodząc do działań Wspólnoty na polu kontaktów ze współczesnym środowiskiem polskim na Bukowinie, odnotować należy takie przedsięwzięcia, jak zorganizowanie kolonii w Polsce dla polskich dzieci z Bukowiny, organizowanie i partycypowanie w kosztach wycieczek młodych Polaków z Bukowiny do Polski, pomoc materialna dla bukowińskich środowisk polonijnych⁵. Działania te skupiają się na podtrzymywaniu kontaktów Polonii z kulturą ojczystą; stąd duży nacisk położony jest na młodzież – do niej skierowana jest znaczna część propozycji Wspólnoty. Dopiero na drugim miejscu stoi cel podniesienia standardu życia Polaków na Bukowinie. Wspólnocie zależy na wykreowaniu wśród Polonii bukowińskiej liderów pochodzących właśnie stamtąd – mają to być świadomi narodowo, wykształceni młodzi ludzie⁶. Dlatego też stowarzyszenie interesuje się studiującą w Polsce polską młodzieżą z Bukowiny, nakłaniając ją do powrotu po ukończeniu studiów w strony rodzinne i zajmowania tam pozycji animatorów i liderów życia społeczno-kulturalnego.

Interesującym zdarzeniem było zorganizowanie przez Wspólnotę spotkania studentów z Bukowiny studiujących w Polsce. Odbyło się ono w maju 2002 roku w Zielonej Górze. Jego celem była „wymiana poglądów [dotyczących – M.P.] warunków studiowania w Polsce, przełamanie barier we wzajemnych kontaktach oraz nakreślenie obszarów i kierunków współdziałania pomiędzy polskimi i bukowińskimi organizacjami i stowarzyszeniami polonijnymi” (Skibiński 2002). Efektem spotkania są nowe przyjaźnie oraz rozwiązanie części problemów, na jakie natrafia młodzież polonijna studiująca w Polsce⁷.

Przedstawione działania zbiorowe podejmowane przez Wspólnotę Bukowińską mają na celu odbudowę i podtrzymanie sentymentów regionalnych. W grupowej dbałości o wspólne wartości realizują się takie cechy życia społecznego, jak poczucie bliskości, solidarność. Stowarzyszenie – będąc otwarte na każdego, kto czuje tę solidarność z Bukowiną i powiązanymi z nią ideami (mit Bukowiny) – włącza jednostkę całościowo jako osobę społeczną, a nie z uwagi na jej rolę społeczną. Tym samym stowarzyszenie bierze udział w procesie budowania grupy regionalnej o charakterze wspólnotowym. Przewagę nad interesami (czy to zbiorowymi, czy też partykularnymi poszczególnych członków) biorą tu wspólne uczucia i poczucie istotności

⁵ Przykładem takiej pomocy mogą być przesyłki zawierające odzież, ale również polskie książki.

⁶ Wywiad z Prezesem Wspólnoty W. Skibińskim.

⁷ Na przykład kwestia ubezpieczeń zdrowotnych.

(Mikołajewska 1999, 11–43, 185–233). Stowarzyszenie opiera się na przyjaźni i wyrozumiałości, związki osobowe przyjmują charakter trwałych zobowiązań moralnych – poczucia odpowiedzialności za wartości bukowińskie (dziedzictwo kulturowe, istnienie „ducha polskości” na współczesnej Bukowinie) oraz za drugiego człowieka, który ten mit bukowiński współodczuwa.

Przegląd idei przyświecających Wspólnocie Bukowińskiej oraz form działalności tego Stowarzyszenia świadczy o niemerkantylnym jego charakterze. Podstawą zarówno powstania, jak i podejmowanych działań są wartości regionalne (głównie w działaniach na rzecz Bukowińczyków w Polsce) i narodowe (widoczne przede wszystkim w działaniach skierowanych na Polonię bukowińską), wpisujące się w szerszy ponadnarodowy system wykreowany w tym wielokulturowym historycznym regionie (na przykład charakter Spotkań Bukowińskich). W świetle dotychczasowej działalności Wspólnoty Bukowińskiej decydujące znaczenie dla kierunku jej rozwoju ma system wartości, który budowany jest na micie Bukowiny i zawiera w sobie wzory obywatelskiej postawy członków społeczeństwa (Bukowina jako kraj austriacki – por. Sowa 1998). Oznacza to bycie człowiekiem aktywnym w swoim środowisku, mającym świadomość współtworzenia rzeczywistości społeczno-kulturowej. Takie formy działalności stają się podstawą zacieśniania więzi pomiędzy współdziałającymi na rzecz wspólnego celu. Stanowią one podłoże nowych kontaktów oraz cementują dawne, sprawiając, że tożsamość związana z pochodzeniem regionalnym nie zanika (co na Ziemiach Zachodnich Polski nie jest sprawą oczywistą).

Literatura

- FELESZKO K. (1999), Śladem *homo bucovinensis*, [w:] idem, Bukowina po stronie dialogu, Sejny.
- HRYNIEWICZ J.T. (1995), Ruchy regionalne w Polsce, [w:] Współczesne problemy rozwoju regionalnego, red. B. Jałowiecki, Warszawa.
- KOWALSKI Z. (2002), Bukowińskie Spotkania, [w:] Polacy z Bukowiny. Ich losy i kultura – źródłem tożsamości narodowej, red. C. Osękowski, Żary.
- MIKOŁAJEWSKA B. (1999), Zjawisko wspólnoty, New Haven.
- SKIBIŃSKI W. (2002), Inspirujące spotkanie młodych Bukowińczyków, „Polonus” [pismo Związku Polaków w Rumunii].
- SOWA K.Z. (1998), Galicja jako fenomen historyczny i socjologiczny, [w:] Regiony i regionalizmy w Polsce współczesnej, red. W. Świątkiewicz, Katowice.